

मुक्तस्वाध्यायपीठम्
(Institute of Distance Education),
केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
जनकपुरी, नवदेहली-58

आचार्यसेतुः (व्याकरणम्) / Acharya Bridge (Vya.)
(व्याकरणशास्त्रेदक्षतापत्रपाठ्यक्रमः / Diploma in Vyakarana)

Syllabus / Details of Self Learning Materials

क्र सं	पत्रसंख्या	निर्दिष्टग्रन्थभागः/ विषयः	स्वाध्यायसामग्री	स्वाध्यायाय कल्पितः अवधिः (Tentative target dates set for self study for students)	प्रथम-पर्याये प्रेषित-पुस्तकानि	द्वितीय-पर्याये प्रेषित-पुस्तकानि
1	प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)	कारकप्रकरणम् (सिद्धान्तकौमुदीतः)	खण्डः - १. कारकप्रकरणम् - १ Ref. online lessons - http://www.sanskrit.nic.in/shastra_shikshan.php https://www.sanskritfromhome.in/course/kaumudi-kaaraka https://www.youtube.com/watch?v=GKMFrmPbjKs&list=PLE8ZvG9PL-Nu9Xit-97oZa0XaSQlrCvCA	30-12-2021		
			खण्डः - २. कारकप्रकरणम् - २	30-01-2022		
2	द्वितीयपत्रम् (१००अङ्काः)	समासप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदीतः)	खण्डः - १. समासप्रकरणम् Ref. online lessons - https://www.sanskritfromhome.in/course/lksamaasa	30-06-2022		
3	तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)	(क) अष्टाध्यायी (१-३ अध्यायाः) (५० अङ्काः)	खण्डः- १. दीक्षितपुष्पाकृत-प्रकरणनिर्देशसमन्वितः Ref. online lessons - https://www.sanskritfromhome.in/course/laghu-paricaya & https://www.youtube.com/watch?v=7QD0GNzlni8 (जयकान्तसिंहः) Suggested additional lessons - Introduction to Vyakaranam	30-01-2022		

			/Ashtaadhyaayee in English https://www.youtube.com/watch?v=l3Wo5MYljzC & https://www.youtube.com/watch?v=OxJ9_6TGAGw			
		(ख) महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्) (५० अङ्काः)	खण्डः - १. व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनविचारः शब्दतत्त्वविचारश्च	30-01-2022		
			खण्डः - २. शब्दानां ज्ञानप्रयोगनित्याऽनित्यविचारः व्याकरणतत्त्व - वर्णोपदेशविचारश्च	30-3-2022		
4	चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)	अष्टाध्यायी- प्रक्रियाविज्ञानम्	अष्टाध्यायी-प्रक्रियाविज्ञानम्Ref. online lessons - https://www.sanskritfromhome.in/course/ashtadhyaayipravesha	29-2-2022		
			खण्डः - २. धात्वधिकारः (तिङ्कृत्सार्वधातुकप्रक्रिया) Ref.- https://www.sanskritfromhome.in/course/tinanta-saarvadhaatuka	30-03-2022		
			खण्डः - ३. धात्वधिकारः (आर्धधातुकतिङ्कृत)	30-04-2022		
			खण्डः - ४. प्रातिपदिकाधिकारः	30-05-2022		
5	पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)	वैयाकरण- सिद्धान्तकौमुदी (दशगणेभ्यः प्रतिप्रकरणं प्रारम्भतः धातुद्वयम्)	खण्डः - १. भ्वादितः दिवादिपर्यन्तम् Ref.- https://www.sanskritfromhome.in/course/tinanta-saarvadhaatuka	30-02-2022		
			खण्डः - २.स्वादितः रूधादिपर्यन्तम्	30-03-2022		
			खण्डः - ३. तनादितः चुरादिपर्यन्तम्	30-04-2022		
6	षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)	(क) वैयाकरणभूषण सारः (धात्वर्थप्रकरणम्)	खण्डः - १. धात्वर्थनिर्णयः Ref. online lessons - https://www.sanskritfromhome.in/course/bhusanasaara-dhaatvartha OR P-03 from - https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/ViewSubject?catid=1043	30-6-2022		
			खण्डः - 1	30-12-2021		
			खण्डः - 2	30-01-2022		
		(ख) व्याकरण- शास्त्रेतिहा सः	खण्डः - 3 Ref. online lessons - https://www.sanskritfromhome.in/course/abhinava-vaiyakarana	29-02-2022		

अध्ययनस्य आरम्भपूर्वम् अधोनिर्दिष्टाः सर्वाः सूचनाः ध्यानेन परिशीलयतु ।

Please go-through each and every instruction given below before you start studying -

1. प्राप्त-पुस्तकानि परिशीलयतु | Check the books (SLMs) received

- सर्वप्रथमं, एतया सूच्यासह प्राप्तानि पुस्तकानि परिशीलयतु । उपरिनिर्दिष्टसूच्यां चिहनेन सूचितानि पुस्तकानि (स्वाध्यायसामग्र्यः) एव सम्प्रति प्रेषितानि । अवशिष्टानि (यदिसन्ति तर्हि) पश्चात् यथावसरं प्रेषयिष्यन्ते ।

Please check the received books with this present-list. **Please note** - books (SLMs) indicated by **Tick-marks** in the above mentioned table are **only** sent at present. **Remaining (if any) will be sent later.** Inform us if you have not received the books indicated by **tick-marks**.

- जालपुटस्थाः पाठाः तत्तज्जालपुटानि उद्घाटय अवलोकनीयानि ।
Useful audio/video-lessons may be accessed through the referred web-links.

2. स्वाध्यायः कथं करणीयः / How to go ahead with Self Learning

2.1 पाठ्यक्रमं जानातु / Know the syllabus prescribed -

भवत्पाठ्यक्रमे निर्दिष्टग्रन्थानां सूची पूर्वतन-पृष्ठे वर्तते । तत्परिशील्य, भवत्पाठ्यक्रमे कतिपत्राणि / परीक्षाः भविष्यन्ति ? एकैकमपि पत्रं कति अङ्कानां कृते इति स्पष्टतां प्राप्नोतु ।

The **list of prescribed Texts/Text-portions/Syllabus/Topics** are mentioned in the list given in previous page. By observing the table given there you will understand the following

- अध्ययनाय षट्पत्राणि (प्रत्येकं शतस्य अङ्कानां षट्मुख्यविषयाः) सन्ति ।
Six papers (Six main subjects of each 100 marks) are there for study.
- प्रत्येकपत्रस्य (मुख्यविषयस्य) स्वाध्यायसामग्रीपठन-सौकर्याय विषयानुसारेण खण्डेषु विभज्य प्रस्तुताः ।
Printed Self Learning Materials of each paper (subject) is divided in to खण्डाः (i.e. Blocks/volumes/parts) to make the booklets handy.

2.2 स्वाध्यायस्य आरम्भं करोतु / start your study -

- मुद्रितपुस्तकानाम्, सूच्यां सूचित-जालपुटेषु उपलभ्यमानदृश्यश्रव्यपाठानां च उपयोगेन स्वाध्यायस्य आरम्भं स्वयं करोतु ।
Start your study using the printed books & watching the audio/video-lessons available in the suggested web links.
- अवधेयं यत् अस्मिन्पत्रगुच्छे प्रथमपृष्ठे विद्यमानसूच्यां सूचितदिनाङ्काः तत्तद्विषयाणां स्वाध्यायं पूर्यितुं कल्पितः सम्भावितः अवधिः । सादिनाङ्कसूची सामान्यपरिकल्पनार्थं / मार्गदर्शनार्थं वर्तते ।

स्वीयसामर्थ्यानुसारेण अध्ययनवेगम् अनुसृत्य तत्र ईषत्परिवर्तनं भवितुमर्हति |
किन्तु तत्तद्दिनाङ्काभ्यन्तरे तत्तद्विषयाणाम् स्वाध्यायं पूरयितुं प्रामाणिकः प्रयत्नः भवतु |

Please Note that the dates mentioned in the table given on 1st page of this document are tentative target dates to complete your self-study of concerned portions. Try your best to adhere to that.

- प्रत्येकं मुद्रितपाठे आरम्भे तत्तत्-पाठस्य उद्देश्यम् उल्लिखितम् अस्ति | तदवलोक्य, पाठस्य पठनानन्तरं तत्र उल्लिखितम् उद्देश्यम् साधितं वा इति आत्मावलोकनं करोतु |

Objectives of the lessons are mentioned at the beginning of each printed lesson in SLM. After completing a lesson, you have to assess yourself, whether you have achieved those objectives.

- प्रत्येकं मुद्रितपाठे आरम्भे तत्तत्-पाठस्य उद्देश्यम् उल्लिखितम् अस्ति | तदवलोक्य, पाठस्य पठनानन्तरं तत्र उल्लिखितम् उद्देश्यम् साधितं वा इति आत्मावलोकनं करोतु |

Objectives of the lessons are mentioned at the beginning of each printed lesson in SLM. After completing a lesson, you have to assess yourself, whether you have achieved those objectives.

- अध्येतृणां ध्यानं पाठगतविषयेषु भवेत् इति आशयेन, पठ्यमानं पाठं सम्यक् अवगच्छामि न वा इति स्वयं परीक्षणाय, मुद्रितपाठेषु मध्ये मध्ये बोधप्रश्नाः प्रदत्ताः सन्ति | तेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि स्वयमेव वदतु/लिखतु | तानि उत्तराणि सम्यक् वर्तन्ते वा इति ज्ञातुं पाठस्य अन्ते बोधप्रश्नोत्तराणि प्रदत्तानि सन्ति |

- Comprehensive questions (बोधप्रश्नाः) are given in between the lessons to attract the attention of the learner towards the subject again and again & for self assessment of the level of understanding. Answer (orally & by writing) those questions honestly. Answers of बोधप्रश्नाः (बोधप्रश्नोत्तराणि) are given at the end of the lessons to check the answer you have written.

ध्यानं पाठगतविषयेषु भवेत् इति आशयेन,

पठ्यमानं पाठं सम्यक् अवगच्छामि न वा इति स्वयं परीक्षणाय,

मुद्रितपाठेषु मध्ये मध्ये बोधप्रश्नाः प्रदत्ताः सन्ति | तेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि स्वयमेव वदतु/लिखतु | तानि उत्तराणि सम्यक् वर्तन्ते वा इति ज्ञातुं पाठस्य अन्ते बोधप्रश्नोत्तराणि प्रदत्तानि सन्ति |

Comprehensive questions (बोधप्रश्नाः) are given in between the lessons to attract the attention of the learner towards the subject again and again & for self assessment of the level of understanding. Answer (orally & by writing) those questions honestly. Answers of बोधप्रश्नाः (बोधप्रश्नोत्तराणि) are given at the end of the lessons to check the answer you have written.

3. सन्देहपरिहार-कक्षाः / स्वाध्यायपरामर्शः / उद्बोधनसत्राणि

(Doubt-clearing-sessions / online-contact-classes)

3.1.1 स्वाध्यायकाले उद्भूतानां सन्देहानां परिहाराय, विषयाणां स्पष्टतया अवबोधाय च परामर्शदसत्राणि/ अध्यापनसत्राणि आयोजितानि भवेयुः | तद्विषयिणी समयसारिणी / विवरणं च एकमासानन्तरं सूचयिष्यते |
Doubt-clearing-sessions / Online-Teaching /counseling /online-contact-sessions will be arranged for those subjects / topics which are difficult to understand through other mode of communications. Schedule of such sessions will be intimated after one month.

Please note that these online sessions **you should do** some self-study by reading the portions of the printed books **before attending these online-doubt-clearing-sessions / online-interaction-sessions.**

4. समूह-सम्प्रेषणमाध्यमस्य उपयोगः / Use of social media

4.1 समूह-सम्प्रेषणमाध्यमे (whats app) अध्येतृणां गणः (समूहः) कल्पितः। एषः गणः पाठ्यक्रम-सम्बद्धाः संक्षिप्तसूचनाः प्रेषयितुं / केषाञ्चन दृश्य-श्रव्य-पाठानां जालपुटसङ्केतं/ सम्पर्कसूत्रम् प्रेषयितुम् उपयुज्यते।
Study group is created in whats app. It will be used for sending short messages/links for additional audio/video-lessons/referred web links / online sessions.

4.2 ये whats app उपयोगं न कुर्वन्ति, ते कृपया सूचयेयुः | यथाशक्ति पर्यायव्यवस्था चिन्तयिष्यते |

Those who do not have the facility to use whats app or any other internet based particular media, are requested to inform us regarding that. We may think of an alternative as per the feasibility.

5. केषाञ्चित् विषयाणां सुलभतया अवबोधाय अतिरिक्ताः ध्वनिपाठाः, दृश्य-श्रव्य-पाठाः वा यथावसरं मध्येमध्ये प्रेषयिष्यन्ते / सूचयिष्यन्ते | तान्पाठान् श्रुत्वा / अवलोक्य पुनः तत्सम्बद्ध-मुद्रित-पाठान् पुनः पठित्वा विषयान् सम्यक् अवगन्तुं शक्नोति |
To facilitate your self-study, we may send/refer some additional audio lessons/multy-media-lessons on selected topics at appropriate time. Whenever you receive such audio/video lessons please go through them and once again read the concerned portions in the printed SLM in order to gain thorough perception of the subjects.

6. प्रदत्तकार्याणि / Assignments

- भवदध्ययनस्य प्रगतेः अवलोकनाय काले काले अभ्यासकार्याणि (प्रदत्तकार्याणि/ Assignments) प्रदास्यन्ते |
Assignments will be given for assessing the progress of your study.

- यदाअभ्यासकार्याणि (प्रदत्तकार्याणि / assignments) दीयन्तेतदातानिपूरयित्वादेयानि | एतेनअध्येतारः स्वीयम् अध्ययनम्समीचीनदिशिप्रवर्ततेवाइति अवगन्तुंशक्नुयुः | अभ्यासकार्यस्य 30/% अङ्कानांप्रभावःसत्रान्त / वार्षिकपरीक्षायांभवेत् |

Assignments will be given at appropriate time. By completing these, learners can know whether their learning is on the correct direction. Weightage for 30% marks of the assignments may be considered as weightage during annual/term end examinations. Details regarding this will be intimated later.

7. Develop your language efficiency

Try to make your own sentences in Sanskrit with the knowledge you have gained through audio/video-lessons and the books. Murmur Sanskrit sentences yourself whenever possible. Try to think in Sanskrit regarding whatever you see around you.

8. सत्रान्तपरिक्षा / वार्षिक-परीक्षा (Term End / Year end examination)

- 8.3 सत्रान्तपरिक्षा / वार्षिक-परीक्षाप्रायःअग्रिम-जुलै/अगस्ट-मासे/तदनन्तरंवाभविष्यति | परीक्षाविषयिणीसमयसारीणीमे-मासानन्तरंलभ्येत |

The Term End / Year end examinations will be held tentatively in next Jul/Aug. Exact time- table will be announced by the Examination-Department around May / June.

- 8.4 यदापरीक्षाविभागेन / स्वाध्यायकेन्द्रेणसूचयिष्यतेतदाएवपरीक्षार्थंआवेदनपत्रंसमर्पणीयंभविष्यति ; न तुअधुना | (परीक्षायाःनिमित्तम्आवेदनपत्रंसमर्पयितुंसमुचितःकालःयदाभविष्यतितदासूचयिष्यामः)

Those who want to appear for exams during next Jul/Aug. will have to submit examination-form only after the notification by the exam Dept. (probably in Aprl./May.) You will be informed regarding this at appropriate time.

9. परीक्षाकेन्द्रम् / Exam Centre -

शृङ्गेरीस्वाध्यायकेन्द्रसम्बद्धानांपरीक्षाकेन्द्रशृङ्गेरी, बेङ्गलूरु, चेन्नै, हैदराबाद् - इत्येतेषुप्रदेशेषुक्वचिदपिभवितुमर्हति | एतेषुप्रदेशेषुस्वाभीष्टंपरीक्षाकेन्द्रंप्राप्तुंपरीक्षायाःनिमित्तम् आवेदनपत्रसमर्पणावसरेनिवेदनंकर्तुमर्हन्ति; न तुअधुना |परीक्षाकेन्द्रस्यसङ्केतादिविवरणंपरीक्षा-प्रवेशपत्रेउल्लिखितंभविष्यति |

Students connected with Sringeri Swadhyaya Kendra will have an option to choose Exam Centre in any of the among following places- Sringeri, Bengaluru, Chennai & Hyderabad or in

any Swadhyaya-kendra of MSP. For this, the candidates may submit a request while submitting the examination form (probably in April./May; **not now**). Exact venue /address of the exam-centre will be mentioned in the hall ticket which will be received by the candidates before the examinations.

10. स्वाध्यायकेन्द्रस्यभूमिका / Role of Swadhyaya-Kendram

10.1 स्वाध्यायकेन्द्रम्मुक्तस्वाध्यायपीठस्यअध्येतृ-साहाय्यकेन्द्रमस्ति | स्वाध्यायकेन्द्रंभवतः / भवत्याःअध्ययनविषयेयथाशक्तिसहयोगं / परामर्शप्रदास्यति |

Swadhyaya-Kendram is the Study-Centre of Mukta Swadhyaya Peetham (M.S.P.). It acts as Learners' support Centre.

10.2 स्वाध्यायकेन्द्रेणप्रदीयमानानाम्अध्ययनविषयक-सूचनानांविषयेअध्येतारःसर्वदासावधानाःभवेयुः |

You will be in contact with the selected **Swadhyaya-Kendra** regarding study related matters and be attentive to all the instructions / information sent to you by the Swadhyaya-Kendra, during your entire course of study.

10.3 यदिभवतः / भवत्याः पत्राचारसङ्केतः परिवर्तितः भविष्यति, दूरवाणी / ई-मेल्इत्यादीनांपरिवर्तनंवाभविष्यति, तर्हिसपदि email (msp@csu.co.in) - द्वारा, पत्रमाध्यमेनवाअवश्यंसूचयन्तु|

If you change your correspondence-address /Email / Mob. No. etc. please inform us through email (msp@csu.co.in) or letter by post.

-निदेशकः

msp@csu.co.in

Contact No. :- 011-28523611

Expected outcome of your study-programme

The following can be achieved after successful completion of this programme

(आचार्यसेतुः in व्याकरणम्) -

- Fundamental knowledge of Vyakarana-Shastra.
- Ability to deliver on topics of the fundamental texts of Vyakarana-Shastra.
- Strong base for higher-learning of Vyakarana-Shastra.

Eligibility to get admission to Acharya with व्याकरणम् subject to fulfilling other eligibility criteria (such as having a graduation in any discipline).